Полк увійшов до села надвечір. Довга колона, зупинившись на вулиці, поволі танула. Зникали в дворах сани з майном, кухні, спеціальні підрозділи й окремі особи — зв'язкові, старшини, командири, але кістяк колони — піхота — лишався на місці. Бійці тупцювали на рипучому снігу і з жаданням поглядали на ряди хат, з димарів яких подекуди привітно здіймався димок, збуджуючи в пам'яті далекі картини і, здається, до неймовірності далекі часи. День догорав, і на шибках вікон палали червоні відблиски, ніби в хатах жарко горіли печі.

І від цього на вулиці здавалося ще холодніше і ще дужче тягло до тепла і затишку.

Розвідник Петро Костенко, стомлений цілоденним переходом, байдуже розглядав у бінокль вулицю, щоб скоротити завжди такі довгі десять-п'ятнадцять хвилин між зупинкою колони і розводом по квартирах. Помітивши кухню, Петро пожвавішав і, опустивши бінокль, гукнув:

— Увага! Кухня першого батальйону на горизонті!

Взвод загудів на високих нотах, наче великий рій, і старшина, як завжди, похопився крикнути:

— Хлопці, без паніки!

Він звелів не розходитись і послав Костенка довідатись, чи готовий обід. Той не ступив ще й сотні кроків, як зустрів командира взводу і дістав наказ поспішати з обідом і збиратися в розвідку.

— Єсть! — відповів Петро і подумав, що мороз дужчає і що сьогодні вже пройдено п'ятдесят кілометрів.

Коли розвідник підійшов до кухні, там уже була черга, але він не став чекати і, протиснувшись уперед, підставив свій казанок.

Червоноармієць з оливковим обличчям і стражденним виразом очей сердитим голосом, що аж ніяк не пасував до його кволої постаті, сказав:

— Твоя чому без черги?

— А ось чому! — і Костенко відіпхнув червоноармійця плечем.— Насипай! — гукнув він кухареві.

— Твоя чому без черги? — повторив боєць ще сердитіше.

Костенко хотів сказати: "Тому, що я зараз іду в розвідку",— але він був стомлений, попереду чекала безсонна ніч, його сердила затримка, і він крикнув уже роздратовано:

— Насипай, кажу тобі!

— Не зв'язуйся з ним, Хаджибаєв,— порадив хтось з гурту..

Бородатий солдат заступив собою слабенького Хаджибаєва і суворо мовив Петрові:

— Бери і йди звідси!

Кухар, завжди привітний до Костенка, тепер мовчки, не дивлячись у вічі, насипав казанок. Петро пішов геть.

— А ще з бінокле м,— почув він позад себе і почервонів із сорому. І весь час, коли йшов до взводу і поки збирався в розвідку, у нього був поганий настрій. Тільки коли вирушив на завдання, його охопило звичайне збудження розвідника і повернулася рівновага.

В розвідку йшли дві групи: одна — проти фронту полка, друга,— тут був і Костенко,— праворуч, щоб з'ясувати можливість флангового удару.

Мороз був скажений, і сніг під ногами рипів так гучно, що розвідники ніяк не могли тихо підкрастися до села, зайнятого ворогом. Двічі їх обстріляли з кулемета, після цього на вулицях забігали гітлерівці, залунали вигуки команди, і нічого не лишалося, як повернути до своїх.

Коли розвідники проходили "нічиїм" хутором, командир наказав Костенкові зайти до однієї з хат і зібрати деякі відомості про цей хутір.

Костенко вийшов з хутора, коли почало розвиднятися.

Не доходячи до села, де розташувався полк, він почув виття літаків і побачив, як чотири хижаки атакували село. Петро піддав ходу, але, поки добіг до села, літаки вже зникли і вулицею перебігали підрозділи, займаючи оборону по садках і городах.

Іти до свого взводу було пізно, треба негайно ставати до оборони, і Костенко, приєднавшись до цепу, повернув до ближчого двору і пройшов на край садка.

Два бійці, нагорнувши купу снігу, лежали з ручним кулеметом і поглядали у біле поле. Праворуч, замаскований кущами, стояв "максим", ліворуч три бійці робили окіпчик з снігу. Вони були близько, кроків за двадцять. Оливкове обличчя одного здалося Костенкові знайомим, і він відчув якесь збентеження. Розвідник став пригадувати, де він зустрічав цього бійця, коли від станкового кулемета почув вигук:

— Товариші, увага!

Петро глянув у степ і побачив, як з-за пагорка, далеко ліворуч, показався танк.

"Починається",— подумав Костенко і потягся від нервового збудження.

За першим танком виткнувся другий, третій... Петро налічив їх шістнадцять. Вони повільно сунули до села. Звідти раптом загриміла канонада. Біля танків розквітали клуби диму, і не можна було зрозуміти, чи то стріляють з танків, чи рвуться наші снаряди. Ворожа піхота не показувалась, і Костенко подумав, що він тут зайвий з своїм автоматом, і пожалкував, що не добіг до взводу. Раптом він побачив, як над одним танком, здається, без усякої видимої причини, спалахнуло полум'я. Танк крутнувся в один, потім у другий бік і став. Біля самого села загорілося ще два танки, але решта продовжувала наступ. Канонада наростала, і вже не можна було розрізнити окремих пострілів і вибухів.

Танки зайшли в село і посунули вулицею на той край, де лежав Костенко. Вони з'являлися на мить в проміжках між будівлями, і слідом за ними над хатами здіймалися хмари густого диму і пливли над селом.

— Запалювальними б'є, сволота,— сказав хтось з кулеметників.

Майже коло двору, де лежав Петро, загорівся ще один танк і швидко звернув у проміжок між хатою й повіткою. Мотор горів рівним червоним полум'ям, як багаття, розкладене вмілою рукою.

Костенко перебіг від кулеметників до дворових будівель. Тепер палаючий танк був поряд з ним, за якихось сорок кроків. Він ніколи не бачив ворожого танка так близько і трохи захвилювався. Наставивши на башту автомат, він з завмиранням серця чекав, коли відкриється люк.

Петро боявся одного — танкісти помітять його і відведуть танк за повітку. Але люк відкрився. Звідти показалась голова, потім груди, і Костенко, полегшено зітхнувши, дав коротку чергу. Танк рушив з місця, ткнувся, як сліпий, в стіну і знову став. З люка ніхто більше не показувався.

Решта танків скупчилася край села. Три з них, шукаючи прикриття, стали біля садка, де лежав Костенко. Один стояв так близько, що можна було побачити шершавість на поверхні броні.

"Гранату б!" — Костенко стиснув автомат, лютуючи на себе, що не взяв протитанкової гранати. Коли ще трапиться такий випадок? Але протитанкової гранати не було.

Танки обстрілювали з кулеметів садок, і дрібні гілочки падали на сніг. Костенко бачив, як поверталися, націлюючись на хати, гармати і як спалахнули спочатку одна, потім друга солом'яні покрівлі і в повітрі закружляла солома, осідаючи на сніг обгорілими чорними стеблами. Раптом у проміжку між хатами промайнули бронетранспортери з піхотою, і, коли перший з них виринув знову, вже проти Костенка, він застрочив з автомата. Петро бачив, як падали гітлерівці, і не шкодував, що не пішов до взводу, а лишився тут. Бронетранспортери крутилися вулицею, розвідник ловив секунди, коли машини показувалися між будівель, і посилав короткі упевнені черги.

Він спорожнив один диск і, мабуть, половину другого, коли почув по короткому звуку куль, що його помітили. Костенко відповз трохи в глиб садка і, ховаючись за купою бур'яну, притих. Він лежав нерухомо, прислухаючись до куль, аж доки не прийшла несподівана допомога: подув вітер, і садок заслало густою пеленою жовтого диму.

Петро трохи полежав, потім переповз на старе місце і обережно підвів голову. Він оглянувся навкруги і побачив, як під заслоною димової завіси від краю садка до танка повз боєць з протитанковою гранатою. Він повз обережно, від дерева до дерева, і Петро, затаївши дихання, так, ніби ліз сам, стежив, чи не повернуть танки своїх кулеметів на бійця. Костенкові хотілося бути коло того бійця, допомогти йому, тепле почуття зростало водночас з заздрістю, що той мав протитанкову гранату, а в Костенка її нема. І в цю мить боєць був Петрові рідніший за брата.

На краю садка боєць підвівся на коліна, змахнув рукою, і тут Костенко угледів смагляво обличчя з східними очима. Боєць кинув гранату і впав, зарившись обличчям у сніг.

Петро побачив білий вогонь і дим, потім стовп червоного полум'я над танком. Боєць знову звівся навколішки і кинув другу гранату. Танк рвучко крутнувся і скажено застрочив з кулемета по бійцю. Розвідник бачив, як шалено здригався кулемет, випускаючи кулі, і почував себе ніби винним, що не може припинити це страшне тремтіння ствола.

Раптом із щілин танка пішов дим, і кулемет безсило застиг. Але боєць уже не ворушився. Костенко з повагою й жалем дивився на сіру нерухому шинелю і напружував пам'ять, щоб пригадати, де він бачив це обличчя і чому спочатку воно збудило в ньому незрозуміле збентеження. Він уявляв обличчя з чорними очима, і тоді на думці крутилися слова, що пов'язувалися з цими очима, але згадати їх не міг. Раптом його погляд упав на блискучий казаночок, причеплений до пояса вбитого. Петрові враз все стало ясно.

"Твоя чому без черги?" — ось хто був цей боєць!

Знову вулицею пройшов бронетранспортер. Костенко з особливою люттю випустив чергу. А з думки не сходив Хаджибаєв... Петрові було боляче за вчорашнє і ще болючіше, що Хаджибаєв загинув. Петро повернув голову до нього і побачив, як з садка, коло спаленого танка, вибігли і сховалися в сусідньому дворі кілька червоноармійців. Він також помітив, як з протилежного боку з'явився ще один танк. Як тільки Петро усвідомив, що залишився в садку сам, оточений, інстинктивно кинувся за червоноармійцями. Він вискочив на голу площинку, і зразу ж навколо нього затюкали кулі. Коли пробігав повз Хаджибаєва, відчув, як щось з силою вдарило його по колінах.

Костенко упав. Він прислухався до тупого вібруючого болю. Йому згадалося чиєсь оповідання, як в перші хвилини навіть не помічаєш, що

тебе поранено. Шукаючи порятунку, розвідник оглянувся навкруги скільки міг. В цю мить у нього були ясні і холодні очі, бо думки напливали чіткі і ясні. Він зрозумів, що зробив помилку, вискочивши з садка. Тепер, коли наші не виб'ють німецьких фашистів із села, йому смерть.

Костенко спробував відповзти під захист ближчої повітки, але відчув такий гострий біль, що ледве не втратив свідомість. З шорстким і коротким звуком коло нього упало кілька куль, і він зразу відмовився від свого наміру, зоставшись там, де впав, на відкритому місці. Справа доходила до кінця. Він витяг з кишені пістолет, поклав його за пазуху, поклав туди ж дві ручні гранати, потім натяг аж до очей капюшон маскувального халата і, стиснувши в руках автомат, перестав рухатись.

Раптом крізь стрілянину він почув потужне двигтіння мотора і побачив, як з-за садка вийшов бронетранспортер і зупинився за півсотні кроків від нього.

Шестеро гітлерівців у білих халатах, підперезані поясами, стояли в машині на весь зріст і стріляли в усі боки з кулеметів.

Петрові стало моторошно. Смертна нудьга охопила його і все враз збайдужніло. Він дивився з-під капюшона на кулемети і чекав, що ось-ось один з них повернеться в його бік — і тоді кінець. В автоматі було з десяток, а може, й більше патронів. Мляво промайнула думка дати чергу і зняти всіх шістьох фашистів, але хвилевий страх перед гусеницями бронетранспортера, які тоді неодмінно пройдуть по його тілу, скував йому волю.

Раптом він почув збоку від себе важкий стогін Хаджибаєва. В ту ж мить Костенко забув про страх. Майнула думка — будь-що допомогти товаришеві, а може, і врятувати, і він ураз відчув приплив радості і сміливості. Його вже не тривожила небезпека смерті чи від кулі, чи під гусеницями.

Костенко натиснув на гашетку і блискучим оком дивився крізь мушку, як один за одним падали німецькі солдати.

Бронетранспортер раптом здав назад, потім рвонувся вперед і посунув на Петра. Розвіднік схопив ручну гранату і кинув під машину. Не чекаючи вибуху, він витяг другу гранату і, стиснувши її в руці, підняв над головою. Бронетранспортер рвучко повернув убік і зник за будівлями.

Знесилений величезним напруженням, Костенко схилив голову на сніг. Почуття гордості за подвійну перемогу наповнювало його хмільною радістю. Він поклав голову на автомат і, прислухаючись до тупого вібруючого болю в ногах, став чекати.

Коли стрілянина вщухла, Петро підвів голову і побачив, що ворожі танки швидко виходять з села. їх залишилось тільки три. Коло них з'являлися і танули хмарки диму. Костенко зрозумів, що то рвуться наші снаряди.

Напружуючи всі свої сили, він на руках поповз до Хаджибаєва і крикнув:

— Хаджибаєв! Живий?

Костенко припав до грудей бійця і з радістю почув, що серце б'ється. Він хотів гукнути санітарів, але сили зрадили його, і він схилився головою на груди товариша.